

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERDE DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

Gifted Students with Attention Deficit and Hyperactivity Disorder

Seda ARSLAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Bölümü, Samsun/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6646-333X>

ÖZET

DEHB olan üstün yetenekli bireyler sahip oldukları özelliklerden dolayı sosyal, duygusal ve akademik açıdan oldukça zorluk yaşayabilmektedirler. Başarısızlık, uyum sorunları ve özgüven eksikliği olarak topluma yansıyan bu sorunlar onların insan ilişkilerine olumsuz yansımakta ve toplumdan soyutlanmalarına sebep olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bu çalışmanın amacı DEHB ve üstün yetenekli olarak tanılanmış öğrencilerin potansiyel bir sorunlu öğrenci olarak nitelendirilmenin aksine onları anlamak için sahip oldukları özellikleri ortaya koymaktır. Çalışma bir nitel çalışma olup olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırma hem DEHB hem de üstün yetenekli olarak tanılanmış bir öğrenci ve onun öğretmeni ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu analiz kısmında ise içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonunda DEHB ve üstün yetenekli olarak tanılanan bireyin sorumluluklarını yerine getirmede zorlandığı, başarısızlığı kabul etmediği, arkadaşları ile işbirliği yapmakta sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üstün yetenekli öğrenci, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, öğretmen görüşü.

ABSTRACT

Gifted individuals with ADHD may experience social, emotional and academic difficulties due to their characteristics. These problems, which are reflected in the society as failure, adaptation problems and lack of self-confidence, negatively affect their human relations and cause them to be isolated from the society. For these reasons, the aim of this study is to reveal the characteristics that ADHD and gifted students have in order to understand them as opposed to qualifying them as potential problem students. The study is a qualitative study and a phenomenological design was used. The research was conducted with a student and his teacher who were diagnosed as both ADHD and gifted. Content analysis was used during analysis and the semi-structured interview form was used as a data collection tool. At the end of the study, it was determined that the individual defined as ADHD and gifted had difficulties in fulfilling their responsibilities. In addition, it was determined that he did not accept failure and had problems in cooperating with his friends

Key Words: Gifted student, attention deficit, hyperactivity disorder, teacher opinion.

1. GİRİŞ

Üstün yeteneklilik, geçmişten günümüze birçok kişi tarafından temelde aynı özellikler vurgulanarak değişik şekillerde tanımlanmıştır. Yapılan tanımlarda vurgulanan ortak nokta üstün yetenekli bireylerin geniş entelektüel yeteneğe ve üstün akademik performansla sahip olma becerileridir (McCoach, 2001). Renzulli'nin tanımına göre ise üstün yeteneklilik, ortalama üzeri yetenek, görev sorumluluğu ve yaratıcılık özelliklerinin üçüne aynı anda sahip olmaktır. Renzulli'ye göre bireyde bu üç özellikten birisi eksik olduğunda birey üstün yetenekli olarak kabul edilmemektedir (Renzulli, 1990). Diğer tanımlar da göz önüne alındığında bu üç temel özelliğin yanı sıra üstün yetenekli bireylerde olması beklenen özellikler arasında hızlı düşünme, liderlik gibi özelliklerin de vurgulandığı görülmektedir.

Üstün yetenekli bireyler hızlı öğrenen, meraklı ve erken yaşta okuma yazmaya geçen bireylerdir. Ayrıca yaptıkları işlerde hep en iyiyi kovalamanın peşinde olan lider bir ruha sahiptirler. İlgi duydukları alanda uzun süre odaklanabilir, kendilerinden büyüklerle arkadaşlık etmekten ve aynı ortamı paylaşmaktan mutluluk duyarlar (Kargı ve Akman, 2003). Sahip oldukları tüm bu olumlu özellikler doğrultusunda üstün yetenekli çocuklar toplumun genelinde desteğe ihtiyacı olmayan kendine yetebilen bireyler olarak

algılanmaktadır. Bu görüşün aksine üstün yetenekli bireyler var olan yeteneklerini kaybetmemek ve gelişim sağlamak adına özel eğitime ihtiyaç duymaktadırlar (Pahrudin, 2020). Bu bireylerin sahip oldukları olumlu özellikler göz önüne alındığında üstün yetenekli birey olmak insanı diğer insanlardan ayıran olumlu bir ayrıcalık olarak görülmektedir. Fakat bu olumlu özelliklerin ortaya çıkardığı bazı olumsuz sonuçlar da bulunmaktadır.

Öğrenme hızı akranlarından ilerde olan üstün yetenekli bireyler kendi öğrenmelerini tamamladıklarında ortamın düzenini bozabilirler. Her işi mükemmel yapma tutkuları ile ise kendilerine, içinden çıkamayacakları sorumluluklar yükleyerek zarar verebilmektedirler. Ayrıca, geliştirdikleri ahlaki duyarlılıkların ve ilgi alanlarının akranlarından farklı olması bu bireylerin yalnızlaşmasında büyük rol oynamaktadır. Bu kapsamda Hollingworth ve arkadaşları orta ve ileri düzey üstün yetenekli bireyler ile yaptıkları çalışmada orta düzeyde üstün yetenekli çocukların sosyal açıdan uyumlu ve özgüvenli, ileri düzeyde üstün yetenekli çocukların ise entelektüel akran bulmada zorluk yaşadıkları için sosyal izolasyon yaşadıkları sonucuna varmışlardır (Rinn, 2018).

Üstün yetenekli bireyler belirtilen tüm avantajlı gibi görünen olumlu özelliklerinin ve bu olumlu özelliklerinin sonucu olarak ortaya çıkan olumsuz özelliklerinin yanı sıra nöro-gelişimsel bozukluklardan kaynaklanan bazı farklı olumsuz durumlarla da karşı karşıya kalabilmektedirler. Üstün yetenekli bireylere iki kere farklı olma özelliği kazandıran bu durumlardan birisi de dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğudur.

1.1. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başları itibari ile Z kuşağı olarak anılmaya başlayan bir neslin parçası olarak çocuklar, bu dönemin temel özelliği olarak bilgiyi bilgisayar ve tablet gibi araçlar vasıtasıyla teknoloji yolu ile öğrenmeye başlamışlardır. Teknolojinin renkli dünyasına çok hızlı adapte olup zamanının büyük kısmını teknolojiyle geçirme ya da teknoloji dışındaki diğer çevresel ve kalıtsal sebeplerden ötürü çocuklar farklı zihinsel ve fiziksel bozukluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bozukluklardan birisi de Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğudur.

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB); çocuklarda, ergenlik çağındaki bireylerde ve yetişkinlerde yaygın olarak görülen davranış bozukluklarıdır. Barkley'ye (2006) göre ise bu rahatsızlık çocuklarda ve yetişkinlerde görülen aşırı hareketlilik ve dürtüsel bozukluk olarak tanımlanmaktadır. DEHB'nin üç alt türü vardır. Bunlar; sadece hiperaktifliğin görüldüğü, sadece dikkatsizliğin görüldüğü ve her ikisinin bir arada olduğu birleşik alt türlerdir. (Doyle, 2007).

Wender ve Tomb (2000) DEHB hakkında bilinmesi gereken önemli özellikleri şu şekilde belirtmiştir:

- ✓ DEHB çocuklarda en yaygın görülen kronik psikiyatrik bozukluktur. Cinsiyet açısından erkeklerde kızlardan daha fazla görülmektedir.
- ✓ DEHB genellikle ergenlik ve yetişkinlik döneminde de devam eder. Tedavi edilmediği durumlarda çocuklar okul ortamında yaşadıkları zorluklar artarak devam edebilir.
- ✓ DEHB genler tarafından aktarılan bir beyin rahatsızlığıdır. Tam olarak nasıl aktarıldığı bilinmemekle birlikte beynin yapısal veya kimyasal fonksiyonlarındaki bir farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.
- ✓ DEHB öğrenme güçlüğü ve davranış bozukluğu gibi başka rahatsızlıkları da ortaya çıkarabilmektedir.
- ✓ Her türlü rahatsızlıkta olduğu gibi DEHB'nin de erken tanınması ve tedavisi bu hastalığa sahip bireylerin hayatlarını kolaylaştırabilmektedir.
- ✓ DEHB tanınmasında bu rahatsızlığa özel geliştirilmiş bir psikolojik ya da laboratuvar testi bulunmamaktadır. Tanı koyma sürecinde kişi hakkında bilgi alınabilecek bireyler ile yapılacak görüşmeler ve derecelendirme ölçekleri kullanılmaktadır.

Kullanılan ilaçlar birçok durumda çocuklarda ve yetişkinlerde sorunları azaltmakta hatta ortadan kaldırmaktadır. Önerilen doz doğrultusunda kullanıldığında bağımlılık yapmamaktadır ve ayrıca hastalığı tedavi etmese bile kontrol altında tutmaktadır.

DEHB olan çocuklarda yaygın olarak görülen özellikler ise dikkat toplamada güçlük çekme, saldırgan davranışlar sergileme, yaşlıları ile ilişki kurmada güçlük çekme, öğrenme güçlüğü ve düşük benlik algısı

gibi özelliklere sahip olmaktır (Doğan ve Işıtan, 2014). Tüm bu özellikler doğrultusunda okul ortamında DEHB hakkında yeterli bilgi sahibi olmayan öğretmenler bu bireylerin davranışlarına anlam yüklemekte zorlanabilmektedirler. Bu durum ise öğrenci ile öğretmen arasında iletişim sorunlarının ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir (Özmen, 2010).

1.2. Üstün Yetenekli Bireylerde Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Üstün yetenekli bireyler, kendilerini diğer insanlardan farklı kılacak, alışılmışın dışında birtakım özelliklere sahip olmalarından ötürü toplumdaki diğer bireyler tarafından zor kişiler olarak görülebilirler. Bunun yanı sıra üstün yetenekli bireyler için bir toplumun üyesi olmak oldukça güçken bu bireylerin DEHB'nin özelliklerini de taşıyor olmaları toplum tarafından tam bir problem durumu olarak görülmelerine sebep olabilmektedir. Ayrıca bu durum üstün yetenekli ve DEHB olan öğrencilerin okul ortamında öğretmenlerin baş etmekte zorlandıkları bireyler olarak kabul edilmelerine de neden olmaktadır.

Dikkat eksikliği ve hiperaktiviteye sahip üstün yetenekli bireylerin, üstün yetenekli olarak tanınması oldukça güçtür. DEHB'nun etkisi ile bu bireylerin test puanları düşmekte ve akademik olarak başarısız kabul edilebilmektedirler. Öğretmenler genellikle bu bireylerin sorunlu davranışlarına odaklanıp yeteneklerini geliştirme konusuna daha az katkı sağlayabilmektedirler. Özellikle yaşadıkları anlama zorlukları ailede ve öğretmenlerinde hayal kırıklığı yaratabilmektedir. Bununla birlikte üstün yetenekli bireyler sosyal ve duygusal yönden ileri olgunluk gösterirken DEHB'li üstün yetenekliler bu konuda yeterince olgunluk gösterememektedirler. Ayrıca yapılan bir çalışmada DEHB'li üstün yetenekli çocukların sosyal ve duygusal açıdan yaşitlarının iki-üç yıl gerisinde oldukları ifade edilmektedir (Neihart, 2004). Akademik ve sosyal duygusal sorunların bir sonucu olarak da bu bireyler öz güven açısından kendilerini eksik hissetmektedirler (Neihart, 2003; Faley-Nicpon, 2002).

DEHB'li üstün yetenekli bireyler birçok kolay soruları kaçırma ve zor soruları rahatlıkla yapabilmektedirler. Bu öğrenciler okulda yazma, organize etme, not alma gibi becerilerde zorlanmalarına rağmen yaşitlarına göre daha hızlı öğrenirler. Ayrıca bu öğrenciler arkadaşlık ilişkilerinde de daha kompleks beklentilere sahiptirler. Kuralları anlamada ve oyun stratejilerini kavramada yaşitlarına göre daha ilerde olup içinde buldukları gruba uyum sağlamakta zorlanabilmektedirler (Lovecky, 1999). DEHB olan üstün yetenekli çocuklar sadece üstün yetenekli olan çocuklar ile aynı ortamda bulduklarında arkadaşlarının ileri olgunluklarına hazırlıklı olmadıkları için sorun yaşayabilirler Moon ve diğerleri (2001) yaptıkları çalışmada da DEHB'li üstün yetenekli erkeklerin sadece üstün yetenekli ya da sadece DEHB'li erkeklerden daha fazla sosyal duygusal zorluklar yaşadığını ortaya koymuştur.

Üstün yetenekli olarak tanımlanan bireyler bu yeteneklerinin doğrultusunda sergilediği davranışların toplum tarafından davranış bozukluğu olarak algılanıyor olmasının yanı sıra bir de bu duruma dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi farklı bir nörolojik durumun etkili olması bireyin toplumda kabul görme durumunu oldukça olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple çalışmanın amacı çok sık örneğine rastlanmayan ve iki kere farklı bireyler arasında gösterilen DEHB'li üstün yetenekli bireylerin sahip olabilecekleri olası özellikleri bu her iki özelliğe sahip bir katılımcı üzerinde göstermektir.

2. YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, farkında olduğumuz fakat derinlemesine bir bilgiye sahip olmadığımız olguları araştırmada kullanılan bir desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2015).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden aşırı ya da aykırı durum örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme, sınırlı sayıda fakat daha derinlemesine araştırılabilir durumlar için kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2015). Araştırma, Amasya ili merkezinde bulunan üstün yetenekli öğrenciler arasından üstün yetenekli bireylerin özellikleri de göz önüne alındığında bu bireylerden oldukça farklılık gösteren ve üstün yetenekli olmasının yanı sıra dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu yönünden de tanımlanan ve ayrıca bu konuda destek alan bir öğrenci ve bu öğrencinin sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Öğrenci dördüncü sınıf düzeyinde erkek öğrencidir. Öğretmen ise 38 yıllık tecrübeli bir sınıf öğretmenidir. Katılımcı gizliliği gereği öğrenciye ve öğretmene kendi isminin dışında bir kod isim belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada öğretmen ve öğrenci için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Öğretmen ve öğrenci için görüşme formları literatürden yararlanılarak birbirine paralel olarak hazırlanmış altı açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Sorular hazırlanırken uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Soru hazırlama sürecinde 8 açık uçlu soru oluşturulmuş fakat uzman görüşü sonucu uygun görülmeyen iki soru, soru listesinden çıkarılmıştır. Veriler toplanırken gönüllülük esas alınmış ve katılımcıların herhangi bir sakınca görmediklerini belirtmeleri üzerine ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Kaydedilen veriler yazılı ortama aktarılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma Yüksek Lisans tezinden elde edilen verilerden hazırlanmış olup veriler toplanmadan önce il Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından 07.03.2017 tarihli 302.08.01-E.1051 sayılı uygulama izni alınmıştır. Veriler toplanmaya başlamadan önce öğretmen ve öğrencinin gönüllü katılımı teyit edilmiş ve görüşme için en uygun zaman belirlenmiş bu doğrultuda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada öğrenci ve öğretmenden ses kayıt cihazı ile toplanan veriler yazıya geçirilmiştir. İlgili alan yazında göz önünde bulundurularak kod ve temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar için uzman görüşü de alınmış ve bulgularda sunulmuştur. Çalışmada verilerin analizi için “içerik analizi” tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2015). Çalışmanın güvenilirliğini artırmak için elde edilen veriler doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmiştir. Oluşturulan kod ve temalar bulgular kısmında ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

3. BULGULAR

Öğrencinin sınıf içinde derse olan dikkati ve katılımı, bir işi gerçekleştirirken rehberliğe ihtiyaç duyup duymaması, kurallar ve başarısızlık karşısındaki tutumları ve görev sorumluluğu kapsamında sorulan sorulara öğrencinin ve öğretmenin verdiği cevaplar bu bölümde sunulmuştur.

3.1. Derse Dikkatini Toplamaya İlişkin Bulgular

Öğretmene sorulan ‘Siz ders anlatırken dikkatini toplama ile ilgili problem yaşıyor mu?’ sorusuna öğretmenin verdiği cevap, öğrencinin ders anlatırken çoğunlukla başka şeylerle ilgilendiği yönündedir. Öğrencinin ders anlatırken dersle ilgilenmediğini fakat sorduğu sorulara genellikle doğru yanıt alabildiğini belirtmiştir. Ayrıca öğretmen öğrencinin yazma ve not alma gibi eylemlerde de bulunmadığını ifade etmiştir.

‘Fatih benim birinci sınıftan beri öğrencim. İlk okuma sürecinde hiçbir harfi, kelimeyi yazmadı. Evde velisi de yazdıramadıklarından şikayetçiydiler. Fakat sorduğumda çocuk sesi doğru çıkarıyor, kelimeyi okuyordu.’

Öğretmen ayrıca öğrencinin yapmak istemediği etkinlikte agresifleştiğini ve sınıftaki uyarıların onu olumsuz yönde etkilediğini de dile getirmiştir.

‘Ben bunu dinlemek ve yapmak istemiyorum. Bu sesler beni rahatsız ediyor diyerek sınıftan çıktığı oluyordu.’

Öğrenciye sorulan ‘Öğretmen ders anlatırken dikkatli bir şekilde öğretmeni dinleyebiliyor musun? Dikkatinin dağıldığı oluyor mu?’ sorusuna öğrencinin verdiği cevap ise dikkat dağınıklığı yaşadığı yönündedir. Masanın üzerinde fazla materyal olduğunda ve ses uyarının fazla olduğu durumlarda dikkatini toplamakta zorlandığını belirtmiştir.

‘İngilizce dersinde oluyor. Kafam karışıyor bazı şeylerde onları çözmeye çalışıyorum. Bir yandan da kitaplara bakmaya çalışıyorum. Müzik dersinde de odaklanamadığım oluyor. Çünkü bir sürü ses var.’

3.2. Rehberliğe İhtiyaç Duyma ile İlgili Bulgular

Öğretmene sorulan ‘Ödev yaparken ya da bir görevi gerçekleştirirken rehberliğe ihtiyaç duyuyor mu?’ sorusu doğrultusunda alınan cevap öğrencinin zaten ödev yapmadığı şeklinde ifade edilmiştir. Öğrencinin ödev yapmamasını gerekçesini ise yazmaktan hoşlanmaması olarak belirtmiştir.

‘Verilen ödevleri yapmıyor. Yapsa da çok nadir yapıyor o da test olursa. Yazmaktan hoşlanmıyor. O yüzden ödev yapmadığını düşünüyorum.’

Öğrenciye sorulan ‘Bir işi yaparken karşılaştığın bir problemi çözmek için kendi kendine mi uğraşırın yoksa öğretmeninden yardım mı istersin?’ sorusuna verdiği cevapta öğrenci önce bu işle kendisinin mücadele etmek istediğini belirtmiştir.

‘Kendim cevabı bulamazsam ailemden birine ya da öğretmenime sorarım. Başkalarını yormamak için önce kendim uğraşmayı tercih ederim.’

3.3. Derse Katılmaya İstekli Olma ile İlgili Bulgular

Öğretmene sorulan ‘Sınıfta yapılan etkinliklere ve alıştırmalara gönüllü olarak katılır mı? Bu konuda akranlarından farklılığını gözlemlediniz mi?’ sorusuna verilen cevaplarda dersle ilgili konulara gönüllü olarak katılmadığı belirtilmiştir. Ayrıca öğretmen öğrencinin dokunarak kendi yaptığı işlere katılmada daha istekli olduğunu söylemiş ve görselliğin daha ön planda olduğunu belirtmiştir. İşitsel derslerin onun için sıkıcı olduğunu söylemiş Türkçe dersinde fazlasıyla sıkıldığını dile getirmiştir.

‘Gönüllü katılma diye bir şey yok. Eğer bir deney yapacaksa, dışarıda bir oyun oynayacaksa katılım sağlıyor.’

Öğretmen ayrıca öğrencinin arkadaşlarından farklılığını da şu şekilde ifade etmiştir:

‘40 yıllık öğretmenim hemen hemen ve böyle bir öğrenciye ilk defa rastladım. BİLSEM’e giden öğrencilerim oluyordu. Ama Fatih gibi değillerdi. Onlar dinlerlerdi, ödevlerini yaparlardı. Bu tamamen farklı bir çocuk.’

Öğrenciye sorulan ‘Öğretmenin sınıfta yapmanı istediği etkinliklerin gerekliliği konusunda ne düşünüyorsun?’ sorusuna verdiği cevapta ise öğrenci öğretmenin yapmasını istediği etkinlikleri gerekli bulduğunu ifade etmiştir.

‘Gereklidir. Öğretmen gerekli olmasa yaptırmak istemez. Ama ben bazen sınıfın dışında oluyorum ve o arada öğretmen ödev veriyor ve arkadaşlarım bana söylemediği için ödevlerimi yapamıyorum.’

3.4. Kurallara Bağlı Olma ile İlgili Bulgular

Öğretmene sorulan ‘Kuralları uygulama konusunda taviz vermediği, arkadaşlarını kıldığı ya da onlar tarafından dışlandığı davranışları oluyor mu?’ sorusuna verilen cevapta öğretmen öğrencinin kurallara çok bağlı bir çocuk olmadığını belirtmiştir. Ayrıca öğretmen arkadaşlarının kurallara uyması konusunda dikkatli olduğunu ve onları şikâyet edebildiğini fakat kendisi açısından çok da hassas olmadığını ifade etmiştir.

‘Geçenlerde sınıftan dışarıya çıktı. Ben de tabi bir şey olmasın okulun çevresinde, bir yerlere gitmesin diye peşinden çıktım. Karşımızda bir arkadaşı bacak bacak üzerine atarak oturmuştu. Hemen arkadaşına ‘Karşımızdaki büyük birisi biliyor musun? Büyük bir insanın karşısında bu şekilde oturulmaz. Oturmanıza dikkat eder misiniz?’ dedi. Ama iki gün geçti. Dersten sonra baktık ki o rahat bir şekilde oturmuş. Aynı kişi bu sefer ona ‘Sen bana demiştin ya şimdi sen de düzgün otur.’ dedi. Uyarıldıktan sonra hemen kendini düzeltti.’

Öğrenciye sorulan ‘Arkadaşlarıyla bir grup çalışması yapacaksınız. Sen grup başkanısın. Öğretmenin verdiği kurallara uymayan grup üyelerine nasıl davranırdın?’ sorusuna verilen cevap öğrencinin öce uyaracağı daha sonra ise sinirleneceği yönündedir.

‘Uyarırdım. Bir kere yaptı bir kere daha ama en sonunda biraz sinirlenirdim. Ortalık biraz karışabilir. Ortalığı yıkıp döküyorum.’

3.5. Başarısızlığa Karşı Tepki ile İlgili Bulgular

Öğretmene sorulan ‘Başarısızlık karşısında tepkisi nasıl oluyor?’ sorusuna öğretmenin verdiği yanıt başarısız olmayı kabul etmediği yönündedir. Ayrıca başarısız olduğu durumlarda aşırı tepki verdiğini ve şiddet içerikli davranışlar bile sergileyebildiğini ifade etmiştir.

‘Eğer yenilirse başaramazsa her şeyi birbirine katıyor. Arkadaşları suçlu kendisi beceremediği için suçlu. Grup olarak yenilse dahi ortalığı birbirine katıyor. Yenilmelerinin sebebini kendisinin başarısız olmasına bağlıyor. Kazanan arkadaşlarını da hiç tebrik etmez.’

Öğrenciye sorulan ‘Beklediğin başarıya ulaşamaman durumunda ne yaparsın?’ sorusuna verdiği cevapta öğrenci üzüleceğini belirtmiştir ve verdiği cevaptan yola çıkılarak başarısızlığına başka gerekçeler bulabildiği görülmektedir.

‘Çok üzülürüm. Telifi etmek için uğraşırım. Ama olmuyor. Kardeşim yüzünden bunu başaramıyorum. Kardeşim yoksa başarabiliyorum.’

3.6. Bir Gruba Ait Olma ve Görev Sorumluluğuna İlişkin Bulgular

Öğretmene sorulan ‘Arkadaşları ile yapacağı grup çalışmalarında nasıl bir görev üstlenir? Görev almaması veya pasif bir konumda olması durumunda nasıl davranışlar sergiler?’ sorusuna öğretmenin verdiği yanıt öğrencinin zaten bir gruba dahil olmadığını olması durumunda da verilen görevleri yapmadığı ve arkadaşlarının da ona bu yüzden başkanlık gibi görevler vermediği yönündedir.

“Grup çalışması yapıyoruz ama o gruba dahil olmuyor. Sosyal Bilgiler dersinde ya da Fen Bilgisi dersinde gruplar yapıyoruz ama hiçbir grubun içine girmiyor. ‘Ben onlarla yan yana gelemedim, yapamadım.’ şeklinde ifadelerde bulunuyor. Grup çalışmalarında hiçbir şey yapmıyor ve kendini soyutluyor. Çocuklar görev paylaşımı yapıyor. Ama grup arkadaşları diyor öğretmenim biz ona resimleri toplamasını söyledik ama yapmadı gibi. Bu öğrencinin davranışlarından ötürü kimse onu başkan seçmiyor. Onunla en güzel çalışma oturup ona destek vererek bireysel çalışmadır.”

Öğrenciye sorulan ‘Öğretmeniniz bir etkinlik için sizin gruplar oluşturmanızı istedi ve senin grubunun başkanı olarak başka bir arkadaşını seçti. Bu durum seni nasıl etkiler?’ soruya öğrencinin verdiği cevap hoşlandığı bir arkadaş olursa sorun olmayacağı fakat hoşlanmadığı bir arkadaş olması durumunda zoruna gideceği şeklindedir.

‘İyi birisi ise hoşuma gider. Sevmediğim bir arkadaşımın benim için sorun değil fakat hiç sevmediğim bir arkadaşımın o zaman sorun. O zaman zoruma gider. Arkadaşlarım zaten beni hiç sevmiyor. Herkes her şeyi bana karşı planlamışlar bazen öyle düşünüyorum. Bana çoğu insan kötü davranıyor.’

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada DEHB’na sahip üstün yetenekli bireylerin derse olan dikkati ve derse katılmaya istekli olma, bir işi gerçekleştirirken rehberliğe ihtiyaç duyup duymama, kurallar ve başarısızlık karşısındaki tutumları, bir gruba ait olma ve görev sorumluluğu gibi özellikleri ortaya koyulmuştur. Çalışmada DEHB ve üstün yeteneklilik özelliği gösteren bir öğrenci ve bu öğrencinin sınıf öğretmenin görüşlerinden yararlanmıştı.

Öğretmen ve öğrenci görüşlerinden öğrencinin derse dikkatini toplamaya ilişkin elde edilen bulgularda ortak görüş öğrencinin derse dikkatini toplamakta zorlandığı yönündedir. Öğretmen öğrencinin derse dikkatini vermediğini fakat sorulan sorulara doğru cevap verebildiğini belirtmiştir. Bu durum öğrencinin üstün yetenekli bir birey olduğu için hızlı öğrendiğinin fakat öğrenmeyi gerçekleştirdikten sonraki süreci çok iyi yönetemesinden kaynaklı yaşadıkları sorunların ise DEHB kaynaklı olduğunu düşündürmektedir. Lovecky’nin (1999) çalışmasında belirttiği bu öğrencilerin yazma, not alma becerilerinde yeterli olmamalarına karşın akranlarına göre hızlı öğrendikleri görüşünü desteklemektedir. Böyle bir durumda ise öğrenmesi gereken bilgiyi kavradığından emin olunduktan sonra öğrencinin yazma ve not tutması konusunda çok ısrarcı olunmaması yerinde olacaktır. Öğretmen ve öğrencinin ortak fikir beyanında buldukları başka bir görüş ise uyarının fazla olmasından kaynaklı olarak öğrencinin dikkat dağınıklığı yaşamamasıdır. Bu da Alpanda ve Çelen’in (2010) çalışmasındaki, DEHB olan öğrencilerin algıladıklarını örgütlenme ve organize etmede sorun yaşadıkları için görsel ve işitsel uyarınları algılamakta güçlük yaşadıkları fikriyle açıklanabilmektedir.

Öğrencinin rehberliğe ihtiyaç duymasına ilişkin verilerde öğretmen öğrencinin zaten görevini yerine getirmediğini bu yüzden yardıma gereksinim duymadığını dile getirmiştir. Öğrenci ise yardımı en son çare olarak kabul ettiğini söylemiştir. Öğretmenin verdiği cevaptan yola çıkılarak sınıf ortamında klasik yöntemlerle (yazma, çalışma kağıtları gibi..) verilen derslerin ve yine bu yollarla belirlenen kuralların bu çocukların uyum ve öğrenmelerini çok fazla desteklemediğini ve verilen görevi yardım almak bir yana yapmayı reddetmeleri onlar için daha uygun yöntemlerle destek eğitim programlarının uygulanması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Çocuğun ödev yapma gibi kendi görevlerini ihmal etmesi Bildiren'in (2016) de belirttiği gibi bu çocukların iç denetimde yetersizlik yaşamalarından dolayı bir çalışmayı tamamlayamama kaynaklı olduğu düşünülebilir. Ayrıca öğretmen ve öğrencinin verdikleri cevaplar doğrultusunda çocuğun verilen görevleri yapma, sorumluluk kazanma ve iç motivasyon geliştirmesi konusunda bir yardıma ihtiyacı olduğunu düşündürmektedir. Bu aşamada sınıf ortamında çocukla destek eğitim programı hazırlanarak eğitime devam edilmelidir.

Öğrencinin derslere katılımı ile ilgili soruda öğretmenin verdiği cevap öğrencinin sevdiği derslere katılımının iyi olduğu yönündedir. Öğretmenin verdiği bilgiler doğrultusunda, öğrenci deney yapmak gibi yaparak yaşayarak öğrenebildiği derslere katılım sağlarken Türkçe dersi gibi daha çok sunum yoluyla anlatılması tercih edilen ve yazı yazması gereken derslere katılım göstermediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğretmen ve öğrenciden elde edilen veriler doğrultusunda, öğrencinin Türkçe dersi gibi anlatı yoluyla işlenen dersi sevmeyip fen bilimleri gibi uygulamalı dersleri sevme nedeni olarak bu öğrencilerin anlatı yoluyla soyut kalan bilgileri yapılandırırken zorluk yaşadığı fakat görsel ve kendisinin uygulama yapabildiği somut bilgi içeren derslerde daha az kafa karışıklığı yaşadığı ve bilgiyi daha kolay yapılandığı düşünülmektedir. Alanyazında da görülmektedir ki DEHB'na sahip üstün yetenekli çocuklar akademik konularda sözlü ifade yeteneği kullanmaları gereken durumlarda kolaylıkla pes edebilirken (Fugate, 2014) okul içerisinde fen bilgisi ve matematik gibi çok az sayıda dersten zevk almaktadırlar (Zentall, 1997).

Öğretmen bu öğrencinin sınıftaki diğer üstün yetenekli olarak tanılanmış ve BİLSEM'e devam eden öğrencileri gibi olmadığını oraya giden öğrencilerin ödevlerini ve sorumluluklarını yerine getiren sorunsuz öğrenciler olduğunu dile getirmiştir. Öğretmenin diğer öğrenciler için yaptığı bu tanımlama akla hem üstün yeteneklilikten çok parlak öğrenci tanımını getirmekte hem de söz konusu öğrencinin üstün yetenekli olarak tanılanmasının yanı sıra DEHB sorununu da beraberinde yaşadığını göz ardı ettiğini göstermektedir. Ayrıca öğretmenin DEHB'na sahip olan üstün yetenekli bireylerin özelliklerinin neler olduğu konusunda da farkındalık düzeyinin yeterli olmadığı bu sebeple de öğrenci kaynaklı sınıfta oluşan huzursuzlukların üstesinden gelmekte sorunlar yaşadığı görülmektedir. Öğretmenlerin sınıflarında böyle bir problemin üstesinden gelmelerini kolaylaştırabilmek adına alanında uzman kişilerden bu bireylerin özelliklerini ve onlar için kullanılacak sınıf etkinliklerinin nasıl olması gerektiği konusunda bilgi alacakları hizmet içi eğitimin verilmesi yerinde olacaktır.

Öğrencinin kurallara bağlılığını incelemek amacıyla sorulan soruda öğretmen öğrencinin kurallara bağlılık konusunda kendisi söz konusu olduğunda çok da bağlılık göstermediğini belirtmiştir. Öğrenci arkadaşları kurallara uymadıkları zaman tepki gösterebilmekte fakat kendisi kurallara uymak konusunda çok da ısrarcı olmamaktadır. Elde edilen bu bulgu Sayı'nın (2018) çalışmasında belirttiği çıkarlarına ters düşmediği sürece kuralları kabul etme özelliği ile paralellik göstermektedir. Öğrenciden elde edilen bulgularda ise kurallara uymayan arkadaşına karşı şiddet düzeyinde davranışlar sergilediği anlaşılmaktadır. Bu da öğrencinin DEHB'ye eşlik eden rahatsızlıklardan biri olan davranış bozukluğuna da (Özmen, 2010) sahip olduğunu düşündürmektedir.

Başarısızlığa karşı tutumunun ne olacağı konusunda öğretmen ve öğrenciden alınan verilerde ortak kanı başarısızlığı kabul etmediği ve başarısız olduğu durumlarda bundan başkasını sorumlu tuttuğu ve agresifleştiği yönündedir. Bu öğrenciler öğrenme zorluğunun yanı sıra dikkat hataları yapmakta ve bu sebeple bekledikleri puanın altında not almanın onların hayal kırıklığı yaşamasına sebep olduğunu düşündürmektedir. Bu konuya paralel olarak Kanay ve Girli (2006) DEHB olan çocukların konuyu bilmelerine ve çalışmalarına rağmen dikkatsizlik ve dalgınlıktan dolayı hak ettikleri puana ulaşamadıklarını belirtmiştir.

Bir gruba ait olma ve görev sorumluluğuna ilişkin bulgularda öğretmenden elde edilen bulgularda öğrencinin bir gruba ait olmayı başaramadığı olsa bile arkadaşları arasında yapılan görev dağılımlarında verilen görevi yerine getirmediği yönündedir. Bu da öğrencinin arkadaşları ile uyumlu çalışmadığını,

sosyal ve duygusal açıdan akranlarından geride olabilecekleri için sosyal ilişkilerde sorun yaşayabileceğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgular Şimşek ve Karataş'ın (2019) çalışmasında elde ettikleri DEHB'li özel yetenekli çocukların sosyal duygusal problemler yaşadığı ve genellikle içe kapanma ve yalnızlığı tercih ettikleri bulguları ile paralellik göstermektedir. Öğrenciden elde edilen bulgular ise öğrencinin sevmediği arkadaşının lider olması durumunda sorun çıkarabileceği yönündedir. Ayrıca öğrencinin arkadaşlarının kendisini kabul etmedikleri yönünde bir kaygı taşıdığı görülmektedir. Bu durum DEHB'li üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerinden biri olan öz kabul ve özgüven sorunu yaşamalarından kaynaklandığını göstermektedir. Bu hususta Şimşek ve Karataş (2019) kendi çalışmalarında elde ettikleri bulgularda özel yetenekli olarak tanılanan bireylerin arkadaşlarının tutumlarına ilişkin algılarında normal öğrencilere göre daha olumsuz algılara sahip olduklarını belirterek bu çalışmadan elde edilen bulguları desteklemektedirler.

DEHB ile birlikte üstün yetenekli olarak tanılanan çocuklar gerek sosyal ve duygusal gerek ise akademik anlamda birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunların en aza indirilmesi açısından üstün yetenekli olarak tanılanmış çocukların DEHB tanısı sonradan eklenmesi durumunda ya da DEHB olan çocukların üstün yetenekli olabilme ihtimallerine karşın yapılan testlerin daha dikkatli olarak tekrar edilmesi önem arz etmektedir. Aksi takdirde DEHB'nden kaynaklanan özellikler üstün yeteneklilik özelliklerini baskılayabilmekte ve düşük başarı puanları nedeni ile yanlış tanı konulmasına sebebiyet verebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alpanda, S. (2010). *DEHB ile görsel mekansal işlevler arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master'sthesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Barkley, R. A. (2006). *Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder*. Guilford Publications.
- Bildiren, A. (2016). *Üstün yetenekli çocuklar: aileler ve öğretmenler için bir kılavuz*, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul
- Doyle, B. B. (2007). *Understanding and treating adults with attention deficit hyperactivity disorder*. American Psychiatric Pub.
- Foley-Nicpon, M., Rickels, H., Assouline, S. G., & Richards, A. (2012). Self-esteem and self-concept examination among gifted students with ADHD. *Journal for the Education of the Gifted*, 35(3), 220-240.
- Fugate, C. M. (2014). *Lifting thecloak of invisibility: A collectivecasestudy of girlswithcharacteristics of giftednessand ADHD* (Doctoraldissertation, PurdueUniversity).
- Kanay, A. (2006). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan 9-13 yaş grubu ilköğretim öğrencilerinin uyumsal davranışları, benlik kavramı ve akademik başarıları arasındaki ilişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
- Lovecky, D. V. (1999). Gifted Child renwith AD/HD.
- McCoach, D. B., Kehle, T. J., Bray, M. A., & Siegle, D. (2001). Best practices in the identification of gifted students with learning disabilities. *Psychology in the Schools*, 38(5), 403-411.
- Moon, S. M., Zentall, S. S., Grskovic, J. A., Hall, A., & Stormont, M. (2001). Emotional and social characteristics of boys with ADHD and giftedness: A comparative case study. *Journal for the Education of the Gifted*, 24, 207-24
- Neihart, M. (2003). Gifted children with attention deficit hyperactivity disorder. *ERIC EC Digest*, 649.
- Neihart, M. (2008). Identifying and providing services to twice exceptional children. In *Handbook of giftedness in children* (pp. 115-137). Springer, Boston, MA.
- Özmen, S. K., & ÖZMEN, S. K. (2010). Okulda dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB). *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-10.
- Pahrudin, M. P. (2020). Korespondensi: The Effects of the ECIRR Learning Model on Mathematical Reasoning Ability in the Curriculum Perspective 2013: Integration on Student Learning Motivation.
- Renzulli, J. S. (1990). A practical system for identifying gifted and talented students. *Early Child Development and Care*, 63(1), 9-18.

- Rinn, A. N. (2018). Social and emotional considerations for gifted students, *Springer International Publishing AG*.
- Sayı, A. K. Üstün Zekâlı Çocuklar ve Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu İlişkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 54-68.
- Şimşek, M., & Karataş, İ. H. DEHB'li Özel Yetenekli Çocukların Yaşadığı Sosyal-Duygusal Sorunlar ve Çözüm Yolları Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 87-96.
- Wender, P. H., & Tomb, D. A. (2016). *ADHD: A guide to understanding symptoms, causes, diagnosis, treatment, and changes over time in children, adolescents, and adults*. Oxford University Press.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Zentall, S. S. (1997). Learning Characteristics of Boys with Attention Deficit/ Hyperactivity Disorder and/or Giftedness.

